

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/58948,Wyjazd-Pamieci-Hartheim-2018-28-wrzesnia2-pazdziernika-2018.html>
20.04.2024, 17:08

Wyjazd Pamięci Hartheim 2018 - 28 września-2 października 2018

Dzień pierwszy i drugi: Mauthausen - St. Georgen - Gusen -
sztolnie Bergkristall - KL Mauthausen

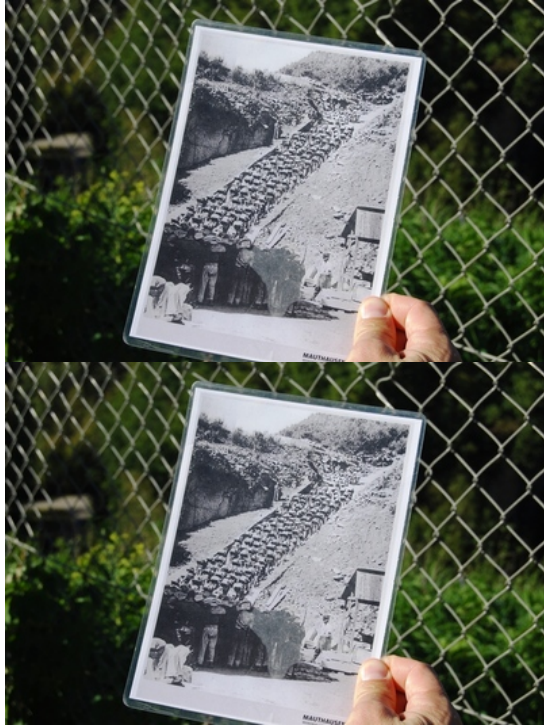

28 września 2018 r.

Podróż szlakiem niemieckich obozów koncentracyjnych w Austrii rozpoczęła się 28 września od krótkiej wizyty w miejscowości Mauthausen. Uczestnicy udali się na miejscowy rynek, gdzie znajduje się charakterystyczna rzeźba, naturalnej wielkości sarenki, wykonana z pochodzącego z okolicznych kamieniołomów granitu. Z rzeźbą tą wiąże się wyjątkowa historia. Sarenkę wykonał Polak i jednocześnie więzień obozu Stanisław Krzekotowski. Rzeźba powstała w 1943 r. na rozkaz komendanta niemieckiego nazistowskiego obozu koncentracyjnego na terenie Górnej Austrii – Gusen. Po wojnie trafiła do centrum miasta i stoi tam do dziś, obok dwóch „umywalek” z pobliskiego obozu Mauthausen, które pełnią tam dzisiaj bliżej nieokreśloną rolę. Z inicjatywy Stowarzyszenia Rodzin Polskich Ofiar Obozów Koncentracyjnych z siedzibą w Poznaniu odsłonięto w 2017 r. tablicę informującą o autorze w języku polskim. Rzeźba jest jednym z nielicznych śladów polskiej martyrologii związanych z jednym z najcięższych niemieckich obozów KL Mauthausen.

29 września 2018 r.

Następnego dnia polska delegacja, w której znaleźli się członkowie rodzin pomordowanych w niemieckich obozach na terenie Austrii, nauczyciele z terenu Wielkopolski oraz przedstawiciele Oddziałowego Biura Edukacji Narodowej IPN w Poznaniu, udała się na teren po byłych obozach koncentracyjnych kompleksu Mauthausen-Gusen. Pierwszym punktem odwiedzin był kościół pw. św. Jerzego w St. Georgen. Z przekazu Marthy Gammer, przewodniczącej Społecznego Komitetu Mauthausen-Gusen z siedzibą w St. Georgen der Gusen, wynika, iż polscy więźniowie po oswobodzeniu obozu przez wojska amerykańskie udali się prosto do tamtejszego kościoła, by pomodlić się i podziękować Bogu za ocalenie. Tam doszło do niecodziennego spotkania z modlącymi się o łaskę Austriakami, mieszkańcami St. Georgen.

Ze wzgórz uczestnicy wyjazdu udali się na teren obozu Gusen, gdzie obecnie znajduje się osiedle mieszkaniowe oraz do sztolni Bergkristall. To tam niewolniczo pracowali więźniowie z pobliskiego obozu Gusen. Elżbieta Rybarska ze Stowarzyszenia Rodzin Polskich Ofiar Obozów Koncentracyjnych oprowadziła zgromadzonych po tym terenie i przedstawiła historię tego miejsca. Potomkowie rodzin ofiar złożyli wieniec i zapalili znicz pod tablicą poświęconą ofiarom – tysiącom polskich więźniów obozów koncentracyjnych Gusen, zamordowanych i zamęczonych w tamtejszych sztolniach. Podobnie jak w innych podobozach kompleksu Mauthausen-Gusen również w Bergkristall największą grupę narodowościową ofiar stanowili Polacy.

Kolejnym etapem podróży pamięci było zwiedzanie Mauthausen Memorial. Tam nastąpiło spotkanie z Dariuszem Brożyniakiem, działaczem polonijnym, publicystą, który przybliżył wszystkim kwestie dotyczące upamiętniania przez władze austriackie ofiar KL Mauthausen. Następnie wszyscy udali się do usytuowanego tam Memoriału, w którym znajduje się symboliczne krematorium. Tam przedstawiciele IPN oraz nauczyciele złożyli kwiaty i zapalili znicze. Wyjątkowym wydarzeniem było przywiezienie przez jedną z uczestniczek wyjazdu tabliczki zamordowanego w Gusen Leona Balcerzaka. Tradycyjnie zawieszane są one na ścianach w Memoriale. Dariusz Brożyniak oprowadził uczestników po wystawie dokumentującej działalność KL Mauthausen-Gusen, gdzie główną uwagę zwracały przerażające fotografie z wyzwolenia obozu przez wojska amerykańskie. Wizyta w Memoriale była okazją do zadumy i refleksji, ale również do analizy sposobu prezentacji tej trudnej tematyki.

W niedalekiej odległości od Memoriału Gusen znajdują się pozostałości infrastruktury obozowej wraz z okazałą, odrestaurowaną willą. Dzisiaj większość tych zabudowań stanowi własność prywatną, do której dostęp jest utrudniony. Ponadto w miejscu bramy wjazdowej na ten teren znajdowała się w latach funkcjonowania obozu główna brama. Warto jeszcze raz podkreślić, że w zarówno w okresie zaraz po wojnie, jak i dzisiaj, władze austriackie umożliwiają powstawanie zwartej zabudowy mieszkaniowej na terenie byłego niemieckiego obozu koncentracyjnego KL Mauthausen.

Po opuszczeniu Memoriału w Gusen polska delegacja udała się w kierunku mostu Schleppbahnbrücke, wybudowanego głównie przez polskich więźniów. Niezwykle ciężka,

wycieńczająca praca oraz narzucony przez Niemców krótki termin realizacji inwestycji był powodem śmierci prawie wszystkich więźniów, którzy pracowali przy jego budowie. Delegacja IPN oraz Stowarzyszenia zapaliła znicz pod pomnikiem, zbudowanym z oryginalnych elementów obozowego ogrodzenia.

Głównym miejscem odwiedzin tego dnia była wizyta przedstawicieli rodzin ofiar w pierwszym niemieckim obozie koncentracyjnym, utworzonym poza granicami Rzeszy – w Austrii: KL Mauthausen. Został on założony w 1938 r. tuż po Anschlussie i funkcjonował do 5 maja 1945 r., kiedy wyzwoliły go wojska amerykańskie. Komendantem obozu był zbrodniarz Franz Ziereis. Panowały w nim niezwykle ciężkie warunki. Początkowo KL Mauthausen był obozem koncentracyjnym, ale począwszy od 1943 r. Niemcy, cierpiąc na brak siły roboczej, zaczęli przymusowo wykorzystywać osadzonych tam więźniów do niewolniczej pracy. Wykorzystywano ich głównie do drążenia sztolni i pracy w kamieniołomach. Była to niezwykle ciężka praca, której złowrogim symbolem są „Schody Śmierci”, obecnie niedostępne dla zwiedzających. W ten sposób powstał cały system obozów KL Mauthausen: Gusen I, Gusen II, Gusen III, Bergkristall... W opinii wielu więźniów, którzy dotarli tu z innych obozów, KL Mauthausen był najcięższym obozem w całym systemie eksterminacyjnym III Rzeszy. Dla Polaków był on także jednym z głównych miejsc eksterminacji polskiej inteligencji w ramach operacji Intelligenzaktion. Historycy szacują, że w całym systemie obozowym Mauthausen zginęło ok. 35 tysięcy Polaków głównie tej grupy społecznej.

Wyjątkowym wydarzeniem tej wizyty było odnalezienie przez członków polskich rodzin nazwisk ofiar ich bliskich w obozowych spisach pomordowanych

Tekst: Marta Szczesiak-Ślusarek, Tomasz Cieślak, zdjęcia: Tomasz Cieślak

Wyjazd Pamięci Hartheim był wydarzeniem inicjującym akcję [„Zapal znicz pamięci”](#).

Media o Wyjeździe Pamięci Hartheim 2018:

[Relacja Telewizji Polskiej](#) (od 6 minuty materiału)

[Relacja telewizji austriackiej](#)

[Audycja Radia Poznań](#)